

La recerca etnològica a Catalunya

V Jornada Presentació de la recerca etnològica a la Catalunya Central 2017

Organitza: Museu del Ter

Amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Taradell, la Biblioteca de Taradell i Fent Memòria, grup de recerca local de Taradell.

**Biblioteca Antoni
Pladevall i Font**

Ctra. de Balenyà, 101
08552 Taradell

11 de novembre

A dos quarts de deu
del matí

Observatori del Patrimoni
Etnològic i Immaterial

Cultura Viva 2017

La recerca etnològica a Catalunya

V Jornada Presentació de la recerca etnològica a la Catalunya Central 2017

PROGRAMA

9.30 a 9.45: Benvinguda a càrrec de **Lluís Verdaguer**, alcalde de Taradell i **Verònica Guarch**, DG de Cultura Popluar, Associacionisme i Acció Culturals. Generalitat de Catalunya

9.45 a 10.10: L'Escola del Colomer i Josefa Lleopart. Història d'una escola i una mestra rural a Taradell (1942-1959). **Júlia Aregall** i **Miquel Rosell**

10.10 a 10.35: La recerca entorn el centenari del Club Futbol Torelló, 1917-2017. **Gerard Verdaguer**

10.35 a 11.00: esmorzar

11 a 11.25: Projecte de difusió del patrimoni en pedra seca a la comarca del Bages: cas pràctic aplicat al terme de Manresa. **Jaume Plans**. Centre d'Estudis del Bages

11.25 a 11.55: Els aplegadors d'ermita o sanTERS i les seves capelletes. **Joan Arimany**

11.55 a 12.20: La descoberta de la sèquia de la Guixa. **Xavier Cervera**

12.20 a 12.45: El molí de La Calvaria. L'ofici de moliner. La ruta dels molins del torrent de Riudeperes. **José Antonio Corral**, **Santi Ponce** i **Jacint Torrents**. Xarxa de Patrimoni Rural. Ecomuseu del Blat

12.45 a 13.10: La tradició de les atxes de barballó a Taradell. **Eva Leucó** i **Laia Miralpeix**. Grup de Recerca Local de Taradell.

13.10 a 13.35: Ca l'Esparter, patrimoni de Manlleu i projecte educatiu. **Jordi Grané**. Museu del Ter

13.35 a 14.00: Torn de preguntes i debat

Inventari del Patrimoni
Etnològic de Catalunya

El programa Cultura Viva és una iniciativa de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial que té com objectiu comunicar els resultats de les recerques científiques sobre temes etnològics que es fan a Catalunya. Cultura Viva retorna així a les comunitats que han estat objecte d'estudi els coneixements que elles mateixes han contribuït a crear.

SUMARI

<i>L'Escola del Colomer i Josefa Lleopart. Història d'una escola i una mestra rural a Taradell (1942-1959).</i> Júlia Aregall i Miquel Rosell	4-5
<i>La recerca entorn el centenari del Club Futbol Torelló, 1917-2017.</i> Gerard Verdaguer	6-8
<i>Projecte de difusió del patrimoni en pedra seca a la comarca del Bages: cas pràctic aplicat al terme de Manresa.</i> Jaume Plans. Centre d'Estudis del Bages	9-11
<i>Els aplegadors d'ermita o sanTERS i les seves capelletes.</i> Joan Arimany	12-14
<i>La descoberta de la sèquia de la Guixa.</i> Xavier Cervera	15-17
<i>El molí de La Calvaria. L'ofici de moliner. La ruta dels molins del torrent de Riudeperes.</i> José Antonio Corral, Santi Ponce i Jacint Torrents. Xarxa de Patrimoni Rural. Ecomuseu del Blat	18-20
<i>La tradició de les atxes de barballó a Taradell.</i> Eva Leucó i Laia Miralpeix. Grup de Recerca Local de Taradell	21-23
<i>Ca l'Esparter, patrimoni de Manlleu i projecte educatiu.</i> Pere Casas. Museu del Ter	24-26

L'Escola del Colomer i Josefa Lleopart. Història d'una escola i una mestra rural a Taradell (1942-1959).

Júlia Aregall i Miquel Rosell

L'escola Del Colomer, situada a Taradell, al Mas el Colomer, va ser un centre singular en la seva època. Va ser oberta i dirigida per Josefa Lleopart i Prat l'any 1942, en un dels pitjors moments de la història de l'educació del nostre país. En un context on es feia distinció de sexes, s'obligava a ensenyar i a aprendre en castellà i els principis del règim de Franco hi eren presents en tot moment, Josefa Lleopart va crear una escolar allunyada d'aquestes característiques, que oferia als infants un entorn educatiu privilegiat. Entre els seus aspectes singulars destaca l'educació en català, l'ensenyament en una única aula mixta i multigrada, i la funció complerta que desenvolupava l'escola, oferint no només formació escolar sinó també propostes d'activitats fora de l'horari d'escola com el teatre, cantades de caramelles o competicions de futbol. Aquestes singularitats, sens dubte, no haguessin estat possibles si no fos per la gran capacitat de la persona que encapçalava el projecte, Josefa Lleopart, o com els seus alumnes l'anomenen encara ara: la senyoreta Pepita. Una persona amb empena, iniciativa i moltes inquietuds. Cultivada i incansable, que va desenvolupar les seves dues carreres; magisteri i infermeria, amb la màxima entrega vivint sempre al servei de les persones.

Per tal d'apropar-nos més a aquesta realitat s'ha reconstruït la història de l'escola i la biografia de la seva mestra a partir d'entrevistes a exalumnes i una anàlisi documental.

Fotografia de Josefa Lleopart i Prat amb els alumnes de l'Escola El Colomer.
Fons: Grup de Recerca de Taradell.

Fotografia de teatre al Colomer. Font: grup de recerca Taradell.

Fotografia de teatre al Colomer. Font: grup de recerca Taradell.

La recerca entorn el centenari del Club Futbol Torelló, 1917-2017.**Gerard Verdaguer**

El C. F. Torelló es va fundar, segons tradició oral i escrita, l'any 1917. Aquest 2017 han celebrat el seu centenari i han volgut acabar-lo amb la publicació d'un llibre. La comissió del Centenari va encarregar el treball a l'historiador Gerard Verdaguer Reig, autor d'aquesta comunicació.

Per poder dur a terme aquesta tasca ha estat necessari conèixer a fons les fonts d'informació disponibles i una planificació de la feina a realitzar:

Fonts disponibles:

Malauradament, l'arxiu de l'entitat, així com els seus trofeus, van desaparèixer amb el tancament del Bar Esport. Així, doncs, la informació directa del club és molt recent (2006 – 2017).

Llibres publicats

Existeixen tres publicacions monogràfiques sobre el C. F. Torelló que recullen els 50 o 75 anys d'història del Club. El primer estudi, el de les Bodes d'Or, va comptar amb la col·laboració de molts protagonistes que recordaven encara els primers anys del club. La síntesi històrica és força acurada i inclou, també, un seguit d'anècdotes. Aquest treball, de 1967, va coincidir amb l'estrena del nou camp de futbol a la zona esportiva municipal. Hem de remarcar un fet lamentable que afectà aquesta edició: foren censurats alguns noms i, fins i tot, una foto fou manipulada. Com a mínim, dues persones amb passat republicà foren omeses deliberadament.

Els dos reculls restants es basen en aquest primer treball. El monogràfic de la Festa Major inclou algunes entrevistes i fotografies inèdites. El treball de Ramon Pujol analitza els aspectes socials i sociològics del període 1917 – 1936 i aporta documentació i notícies del període 1936 – 1992.

Cap dels autors dels tres treballs repassà la Història de Torelló, de Mn. Fortià Solà, 1947-1948 on es transcriu la inauguració del primer camp oficial del F. C. Torelló, el 8 d'abril de 1923.

Síntesis històrica del C. de F. Torelló (1967). Llibret dels 50 anys del Club.

Monogràfic del programa de **Festa Major (1991)**. Especial 75 anys del club.

75 anys del C. F. Torelló. Ramon Pujol i Basco. 1992

Hemeroteca premsa local o comarcal

La millor font ha estat l'hemeroteca de premsa. A través de la Gazeta de Vich i de les Cròniques Esportives hem pogut documentar amb un cert rigor, els orígens del C. F. Torelló. Per exemple: el primer Campionat de Catalunya que disputà l'any 1924, el Torneig Trofeu Puigsacalm (1925) i el segon Campionat de Catalunya. Tota aquesta recerca no s'havia fet. Rescatar i transcriure aquestes primeres cròniques dels anys vint ha estat una bona aportació.

L'altra gran font ha estat la premsa local: més de dos mil "Torelló" han estat buidats per documentar el llibre. La Veu del Ter amb 121 números també ha ajudat a documentar la segona etapa del club (1932 -1936).

La premsa d'altres comarques ens ha permès contrastar els punts de vista d'un mateix partit (local o visitant). El primer partit Ripoll – Torelló i la tornada, de 1919, per exemple, són aportacions molt interessants.

La Gazeta de Vich (1917-1927)
 Cròniques esportives de la Gazeta de Vich (1923-1926)
 Avant Sport (Ripoll) (1924)
 El Ripollès (1919)
 El Gall de Ripoll (1923)
 El Catllar (Ripoll) (1923)
 La Gralla (Granollers)
 La Veu del Ter (1929-1934)
 Resson (1932)
 Torelló (1934-1936 i 1954-2016)
 L'Hora Nova (Vic) (1937)
 Ausona (1942-1946)
 Ampurdán (Figueres) (1956)
 Programes Festa Major de Torelló (1922 -2016)

Hemeroteca premsa nacional

Aquestes publicacions permeten documentar alguns aspectes de la població o del C. F. Torelló des d'una òptica més generalista. És molt interessant el procés de gestació de l'Esport Català, amb subscriptors de Torelló vinculats al club.

El Mundo Deportivo
 L'Esport Català (1925)
 La Publicidad - La Publicitat (1917-1927)
 La Vanguardia
 El País

Arxiu Municipal de Torelló

Existeix un fons específic del C. F. Torelló (amb algun document que correspon a altres clubs locals de futbol). El període cronològic va des de 1922 fins a 1987. Dels anys vint i trenta hi ha uns dotze documents. Del període 1947 – 1969 hi ha més de cent documents.

A partir de 1970 hi ha quatre o cinc documents escadussers. També hi ha una sèrie interessant de cartells publicitaris dels partits jugats (sobretot dels anys trenta).

Arxiu ADET

En aquest arxiu hi hem trobat material divers: alguna foto, algun cartell i una part de la Gazeta de Vich.

Fonts familiars

Algunes persones vinculades al futbol conserven fotografies i ens les han cedides. Hem trobat molts avis que a la dècada de 1950 jugaven amb el Torelló. Més difícil ha estat trobar material de 1917 a 1926. Hem pogut localitzar els descendents del primer president, en Berto Benet, i la d'alguns jugadors dels anys vint i trenta: els Goula, els Castells, els Toneu, els Vergara, els Sidera...

Una recerca que ha estat infructuosa és la de la connexió Joan Parsons amb Sant Vicenç de Torelló. El jugador homònim va venir a Torelló (Borgonyà) l'any 1895. Es va jugar un partit de futbol històric (el primer entre dues poblacions). L'any 1922, un altre Joan Parsons va comprar la torre d'estiu eug Joanet de Pujols. Després de consultar totes les informacions disponibles i, sobretot, l'Arxiu Municipal de Sant Vicenç de Torelló i la família Arxé, hem pogut confirmar que eren dues persones homònimes.

Arxiu Nacional de Catalunya

L'Arxiu de la Federació Catalana de Futbol (FCF) fou dipositat a l'ANC i es pot consultar.

Conclusió

La documentació d'entitats esportives, i si són centenàries encara més, ens permeten tenir una visió dels canvis socials al nostre entorn proper. La societat industrial es va veure acompanyada per l'increment dels esports en general i del futbol en particular. A la comarca d'Osona, amb el Marià AUSA de Vic com a club degà (1912-1913), tenim un munt d'històries que han format part del paisatge humà. També hi ha jugat un paper important les congregacions religioses: l'Esbarjo Marià de Vic, els Maristes (Vic i Torelló), La Salle (Manlleu, etc...)

Com a fenomen de masses, el futbol ha estat sempre d'interès principal per tots els estaments dominants: església, entitats polítiques, empresariat... El control del futbol local ha estat una prioritat durant moltes èpoques: en temps de dictadures, en temps de república, en temps de llibertat relativa...

Trofeu disputat per la Festa Major de Torelló de 1947.
Dissenyat pel torner Pere Vila i Soldevila

Projecte de difusió del patrimoni en pedra seca a la comarca del Bages: cas pràctic aplicat al terme de Manresa.

Jaume Plans. Centre d'Estudis del Bages

Introducció.

El Bages s'articula geogràficament entorn de la ciutat de Manresa -la capital-, i una sèrie de pobles pels voltants amb més o menys densitat de població. Bona part d'aquest territori encara és un espai rural on l'activitat agrària, fins no fa massa anys, era present de forma intensiva, malgrat que, en l'actualitat, estigui en recessió. Aquesta activitat agrària, lligada essencialment al conreu de secà, sobretot vinya i, en menys mesura olivera i ametller, va comportar la remodelació del paisatge natural. Va caldre realitzar camins per arribar als camps de conreu, fer terrasses amb la pedra sobrant dels camps, per al sosteniment de la terra i, aixopluc temporal pel pagès, el que es coneix popularment com a barraques de vinya. A les vinyes també s'hi van fer tines que servien per a l'emmagatzematge del vi. Totes aquestes construccions es realitzen amb la tècnica coneguda com a pedra seca, o sigui pedra lligada en sec.

Aquest patrimoni cultural immoble encara és present en molts dels municipis bagencs. La següent proposta pretén donar a conèixer el patrimoni cultural immoble de pedra seca. En aquest projecte s'ha desenvolupat l'inventari de la totalitat d'elements de pedra seca del terme de Manresa.

Finalitats.

El projecte Difusió de les construccions de pedra seca al Bages: cas pràctic aplicat al terme de Manresa té com a finalitats principals conèixer, recuperar, conservar i difondre el patrimoni cultural immoble de la pedra seca.

Reivindicar el patrimoni arquitectònic de la pedra seca pot ajudar a la seva recuperació i conservació. La seva conservació passa per: reforçar els valors simbòlics i identitaris d'aquest patrimoni lligats a l'activitat agrària i vitivinícola, fomentar-ne i difondre el coneixement d'aquests i vertebrar un diàleg entre patrimoni, gent i el paisatge i la terra del territori. En l'actualitat, a més de reconèixer la necessitat de conservació del patrimoni, també es planteja el seu valor social i utilitari, perquè el patrimoni no té sentit si la societat no l'utilitza. Mitjançant aquest ús social, el patrimoni és entès com un instrument d'educació, de delectació i de desenvolupament social, econòmic i cultural.

La difusió és una altra de les finalitats principals d'aquest projecte. Cal, però, realisme i enginy davant el problema de la gestió del patrimoni en pedra seca. Realisme per decidir que mereix ser preservat i enginy per cercar fórmules que ho facin viable. Una gestió acurada d'aquest patrimoni ha de permetre posar-lo al servei del conjunt de la comunitat, tot vinculant-lo a les singularitats de cada indret i explotant adequadament el seu immens potencial didàctic com a eina de comunicació i aprenentatge.

El patrimoni cultural de *pedra seca* inventariat del terme de Manresa.

El 2011 va finalitzar la realització de l'inventari del patrimoni cultural del terme de Manresa. Gràcies a la seva realització s'ha posat en pràctica un Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històric, Arquitectònic, Arqueològic i paisatgístic. Pel que fa a la pedra seca, només es

van documentar zones amb presència d'aquestes construccions sense poder-ne concretar el seu nombre. D'aquí que el present projecte ha consistit a omplir aquest buit, inventariant la totalitat d'elements patrimonials en pedra seca del terme de Manresa. Treball que hauria de permetre incloure'l en els instruments de protecció i de gestió com són els Plans especials de protecció del Patrimoni.

Gràcies a un ajut de l'IPEC a través de l'IRMU i de l'Ajuntament de Manresa al llarg del 2015 i principis del 2016 s'ha realitzat el present projecte, treball que ha consistit a catalogar la pràctica totalitat de construccions de pedra seca que hi ha en el terme de Manresa, al llarg dels seus 40 km².

L'inventari s'ha fet de forma individualitzada per cada construcció confeccionant una fitxa base on consta: localització, coordenades, data d'identificació, descripció del bé (situació, planta, disposició de la pedra, orientació, detalls arquitectònics, mides, estat de conservació, ús i conreu de la zona, etc.), datació, ús i funció actual, restauracions, història de l'objecte, situació jurídica, catalogació proposada, imatges i fonts d'informació, entre altres aspectes més destacables.

L'estudi ha donat com ha resultat un total de 386 barraques de vinya, 4 cabanes o casetes, 9 tines o conjunts, 16 cisternes, 6 pous, 2 aixoplucs, 9 recers, 15 trams de camins empedrats, 14 zones amb presència de marges de pedra seca, 1 era i 10 fites.

Conclusió: paisatge de pedra seca com a recurs per al futur.

Cal protegir el patrimoni cultural de la pedra seca?, la resposta és clarament afirmativa. Ara bé, què en fem i com el protegim?, d'entrada és obvi que no es pot pensar a conservar tots els elements del patrimoni de pedra seca inventariats per raons pràctiques, de cost i esforç. Voler conservar i recuperar-los tot equivaldria a fossilitzar el territori en un moment històric determinat, quan en realitat el paisatge està en constant transformació. De fet hi ha espais naturals que en el passat havien estat transformats en

feixes de conreu i ara han tornat als seus orígens, a ser ocupats pel bosc. Cal trobar l'equilibri entre la conservació del patrimoni natural i l'agrícola-arquitectònic perquè ambdós poden conuiu perfectament en harmonia.

Tenir el coneixement de l'entorn i del context en què es troben els elements arquitectònics en pedra seca de Manresa ens hauria d'ajudar a preservar aquells testimonis més representatius del passat seguint criteris històrics, culturals, paisatgístics o, mediambientals i, sobretot, d'ús. Aquest últim factor -l'ús- és el més important de tots. Perquè?, perquè la conservació del patrimoni del passat està lligada a la definició de la seva utilitat en el present.

Les construccions que antigament havien servit per aixopluc del pagès poden servir avui, a més de preservar la continuïtat agrícola, per una interpretació etnològica del territori. També les barraques o cabanes es poden reutilitzar per donar refugi a excursionistes en els diferents itineraris. En el cas dels marges continuen tenint una funció agrícola fonamental en el medi: evitar l'erosió de la terra, ordenació dels conreus, retenció d'aigua dels camps...; una funció ecològica i mediambiental perquè els marges són "vius", on són presents s'afavoreix la diversitat de plantes i animals; també poden tenir una funció clau en la prevenció d'incendis perquè separen les feixes amb murs de pedra; a més de gaudir de funcions socials: valors històrics, etnològics, identitaris o, paisatgístics, entre altres aspectes. Hi ha camins rurals de terra murats, alguns d'ells empedrats, que s'haurien de recuperar per l'ús d'excursionistes i per accedir i comunicar millor el territori. O, els pous d'aigua que estant en desús, si es recuperen, poden ser reutilitzats per abastir-se d'aigua.

En definitiva, la pedra seca és una mostra de l'acció humana que ha modelat el paisatge. Aquestes mostres d'arquitectura tradicional rural ens mostren els valors de passat alhora que ens ajuden a reflexionar sobre el present com pot ser la sostenibilitat dels materials o l'aprofitament dels recursos; igualment permeten la continuïtat dels usos tradicionals com és l'activitat agrícola i mediambiental.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix:

Barraca de vinya restaurada dins el Parc Ambiental de Bufalvent.

Tina individual per enmagatzemar la verema transformada i barraca de vinya anexe.

Marge amb escales de pedra seca de la zona de can Poc Oli.

Els aplegadors d'ermita o santerers i les seves capelletes.

Joan Arimany

Els santuaris i les ermites escampades per Catalunya, antigament, vetllaven per al seu manteniment, funcionament i promoció del culte a l'advocació mariana, sant o santa que veneraven a partir de la recollida d'almoines. Es feien les captes durant els aplecs i altres celebracions en la mateixa capella, però també es procurava aplegar, ja fos en espècie o en moneda, pel territori circumdant, poblacions i masies de l'entorn.

Generalment, aquesta funció la feia l'ermità. Aquest, a més de tenir cura de l'espai de culte, tenia per missió el fet de recollir en benefici de la seva ermita o santuari. Es tractava de persones sense professió religiosa, que vivien al llarg de l'any a dependències adossades o molt properes a la capella, que en èpoques determinades i per un espai de temps, l'abandonaven i feien els recorreguts preestablerts per fer la funció d'aplegadors. Aquesta labor, a més, els convertia en divulgadors de la figura religiosa que rebia devoció al seu lloc d'origen.

La majoria dels aplegadors d'ermita responien a la imatge que Pelegrí Casades va descriure en referència al santuari dels Munts al Lluçanès: "Los ermitans hi viuen tot l'any, sostenint-se ab les almoines que dels devots arpleguen, a qual efecte va l'ermità de poble en poble y de casal en casal, moltes hores lluny, vestit ab vella capa de burell, barretina vermella y lleugera espartenya. [...] És un tipo molt pintoresch el que ofereix lo vell ermità dels Munts ab son traje típic y capelleta al coll, veyentsel recórrer per aquelles comes, afraus y serralades".

Esteve Busquets, per una banda, feia un esbós de la figura de l'aplegador: "Duien barretina, anaven vestits de vellut i calçaven espartenyas de set betes". Per altra banda, més concís, Xavier Fàbregas, afirmava: "L'aplegador era un bon home...". Per altra banda, Joan Amades des-

crivava la vida a poblat durant el mes d'octubre del seu Costumari català i relatava: "En arribar aquest mes, com que ja han passat els aplecs, la majoria dels ermitans i dels quistors dels santuaris abandonen llurs ermitatges i emprenen els viatges de capta a profit del culte de la imatge titular de l'ermità". Salvador Vilarrasa afegia: "Acostumen menar una mula que damunt l'albarda hi porta unes grosses alforges".

Els aplegadors s'acompanyaven d'una capelleta de fusta amb una imatge relacionada amb l'advocació mariana, sant o santa que rebia veneració a la seva ermita. Aquesta capelleta es convertia en la principal protagonista quan el seu portador arribava a la plaça d'una població o a una masia i n'obria les portetes. Aleshores, segons Vilarrasa, la gent de lloc s'hi apropava: "[...] els petits tots volen veure aquella Mare de Déu tan bonica i els grans també l'agoiten dient junts una o més avemaries, llevant-se els homes llurs barretines. Després, passant-la de un a un, besen el reixat perquè no es poden acostar més a la imatge". Fàbregas, a més, afegia una certa dosi de transcendència al fet: "En arribar-hi desclòia les portelles de la gàbia iconogràfica i en mostrava el contingut. Aquest acte demanava una certa concentració, i provocava més d'una oració fugissera. Hem d'intentar col·locar-nos en la circumstància de les persones que assistien a aquesta cerimònia per poder-ne copsar tota la importància; persones que només de manera ocasional havien pogut contemplar la icona original situada a hores de camí de casa seva. O que potser no l'havien contemplada mai. I, tanmateix, la icona vessava sobre d'ells la seva protecció, qui sap si els havia deslliurat d'una pedregada i havia fet baixar la febre d'un malalt en una vetlla plena d'angoixa. L'aplegador, doncs, amb una tècnica senzillíssima, obrir les portelles de la capella, era el manipulador d'un espectacle potser no massa vistent però amb una profunda significació màgica".

A més de la bona acollida que rebia l'aplegador, la seva visita era compensada amb donatius de diversa tipologia. Amades anotava quines eren aquestes aportacions: "Cada casa sol donar un mesuró de blat d'almoïna, i el quistor el guarda en un dels cornalons de les alforges que porta penjades damunt de la mula que sol menar". Vilarrasa afegia: "[...] però en les cases que s'hi queda a dormir, fan la caritat d'acollir i atipar a l'aplegador i la mula". La caixeta que moltes capelletes tenien a la base, amb una ranura, també permetia recollir alguna moneda d'escàs valor.

La capelleta era l'element essencial que connectava, simbòlicament, la seva representació itinerant amb la imatge sacre del santuari. Fina Parés, en tractar de les capelletes portàtils, ho afirma: "Mitjançant aquestes capelletes, el culte als sants i a la Mare de Déu es difongué més enllà de les esglésies i santuaris, i, es féu present en la vida quotidiana i domèstica". Xavier Fàbrega explica aquest fet quan deia: "La icona venerada, però, posseeix la facultat de la procreació. En efecte, hom pot confegir-ne d'altres amb uns atributs semblants, que tot seguit seran identificades amb el model original"; i afegia una característica a tenir molt en compte: "l com més semblant sigui l'objecte reproduït que serveix de model, en major grau en posseirà les propietats". És a dir, en besar la petita figura, encara que amb un filat metàl·lic pel mig, o en dirigir-li una oració, ambdós gests s'adreçaven a l'autèntica que podia estar situada quilòmetres lluny.

La sola presència de l'aplegador i el seu consell, com transmissor preferent de la imatge divina, era suficient per generar un efecte transcendent que paliava una malaltia o endolcia un mal moment. Així ho expressaven diversos miracles atribuïts a la Mare de Déu de Núria recollits per Francesc. Fortià Solà ja es feia ressò d'aquest fet: "Del text de diferents miracles es dedueix que, anant l'aplegador pels carrers de Barcelona, la gent —entre ells més d'un apotecari que té més confiança en la Verge que en les seves espècies— li demanen remei, qui per al mal de cap, qui per al fruit de benedicció, qui per al bon part; i el es limita a donar-los estampes, benes i terra de la cova, tot recomanant la pregària constant i confiada a la Regina del Pirineu".

L'aplegador, així, oferia diverses formes de relacionar el fidel i el referent sagrat. En descriure les capelletes d'aplegador Joan Amades deia que en penjaven diversos elements: "[...] medalles, escapularis i d'altres objectes de devoció"; igualment, Pelegrí Casades constata el mateix aspecte en descriure què penjava de les portes de la capelleta: "[...] bona cosa de cintes, medalles, rosaris". I així ho explicava Valeri Serra després de d'esmentar els donatius que li proporcionaven la gent pietosa: "A canvi, solen rebre una estampeta, medalla, escapulari, mida o goigs, segons va ser l'ofrena". Després d'oferir l'almoïna, el devot rebia una d'aquestes peces que convertien aquell contacte fugisser en un lligam durador i al qual es podia recórrer en moments de necessitat.

Fragments del text que acompanyava l'exposició Capelletes d'aplegador: la devoció transhumant del Museu Etnogràfic de Ripoll (9 de setembre – 9 d'octubre de 2016)

Bibliografia

- . Amades, Joan (1980). *Folklore de Catalunya: costums i creences*. Barcelona: Editorial Selecta, p. 254
- . Amades, Joan (2001). *Costumari català: el curs de l'any*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, v. 5, p. 340 - 341
- . Busquets, Esteve (1984). *Montgrony: entre la història i la llegenda*. Ripoll: Edicions Maideu, p. 111-113
- . Busquets, Esteve (1984). "De quan els aplegadors anaven pel món", *Catalunya Cristiana*, n. 266, 28 d'octubre – 3 de novembre, p. 26
- . Casades, Pelegrí (1897). *Lo lluçanès: excursions a dita comarca*. Barcelona: Tip. L'Avenç, de Massó, Casas & Elías, p. 172
- . Fàbregas, Xavier (1979). *Tradicions, mites i creences dels catalans: la pervivència de la Catalunya ancestral*. Barcelona: Edicions 62, p. 118, 123
- . Marès, Francesc (1756). *Historia y miracles de la Sagrada Imatge de Nostra Senyora de Núria*. Barcelona: Joseph Altès, p. 225-2551
- . Parés, Fina (1999). "L'art popular religiós" dins *Art de Catalunya: art i etnologia*. Barcelona: Edicions L'isard, v.13, p. 134
- . Solà, Fortià (1952). *Història de Núria*. Barcelona: Editorial Estel, p. 322-324
- . Vilarrasa, Salvador (1975). *La vida a pagès*. Ripoll: Imprenta Maideu, p. 79

Santer de la Nou. Foto Juli Vintó. A la dreta, l'aplegador de Montgrony de la dècada de 1920 i la seva capelleta al Museu Etnogràfic de Ripoll. Foto Joan Arimany. A baix: Gravat d'un aplegador del Rosselló a la dècada de 1830. Autor A. Bayo

La descoberta de la sèquia de la Guixa.**Xavier Cervera**

Sens dubte, el temps present, ens brinda els majors recursos i mitjans d'informació i coneixements, amb una facilitat i rapidesa sense precedents. Les xarxes socials han trasbalsat el panorama de tal manera, que no som capaços de digerir tot el que tenim a l'abast. Estem immersos en una mena de sobrepès informatiu, fins al punt, que és aconsellable de començar a practicar dietes mentals saludables, si no volem acabar col·lapsats i superats, per tanta abundància informativa, de consum ràpid.

No obstant, hi ha algunes fonts d'informació, que resten vives i abundants, com una aigua pura i cristal·lina, que discorre per unes deus subterrànies, desconegudes per la gran majoria de la societat, i que brollen silenciosament, amb un raig fi i discret, que només pot detectar, aquella persona que té activats dos sentits també molt escassos en la societat actual.

La capacitat d'escoltar i la voluntat de no tenir pressa, cercant espais de temps, per al recés i la calma. Quan aquests dos factors es combinen i s'activen, només cal propiciar l'encontre distès, amb qualsevol persona gran i començar a omplir garrafes, d'aquestes fonts tan apassionants!!! .
LES FONTS ORALS.

Els posseïdors d'aquestes aigües, acostumen a ser gent discreta, silenciosa i propera, però que pel fet de no penjar fotos a Instagram, ni fer piulades ni comentaris a Facebook, viuen fora dels canals socials, amb certa sensació d'analfabetisme i d'exclusió social o pobresa cultural. Fins i tot, sol passar, que els seus entorns familiars, els troben a faltar, per demanar-los alguna cosa oblidada, quan ja han mort, de manera que allò que guardaven amb senzillesa i generositat per compartir-ho, esdevé irrecuperable.

Cadascun d'ells, al llarg de la seva vida, va forjant un arxiu personal que esdevé únic i irrepetible. Personalment, he de confessar que des de ben petit, ja em vaig sentir atret, per les fonts orals que em rodejaven en el sí de la família. Escoltar als avis, que practicaven la sana costum de menjar sense engegar la tele i d'explicar coses al vespre, abans d'anar a dormir, al voltant de l'estufa de closca que ens agrupava en un mateix espai domèstic, cercant l'escalf corporal dels hiverns de la Plana, ens portava a un altre escalf adicional, molt confortable. L'escalf humà que donava seguretat i estabilitat emocional, al veure quantes coses desconegudes per mi, sabien i compartien.

Ara, quan ja compto amb mig segle de vida, faig meus aquells principis que diuen que, escoltar ens fa savis i escriure ens fa exactes. Superada la infantesa i adolescència, vaig entrar a la primera joventut, escoltant les persones grans del carrer, del barri, de la ciutat. Així fou, com em vaig atrevir a fer els primers articles, senzills, sense estil ni coneixements periodístics, en els programes de les festes del barri o de la Festa Major de Vic, sense cap altra pretensió que la de compartir i posar en valor, tot allò que havia recollit en improvisades converses i entrevistes.

En el cas concret, de la temàtica que avui us presento, tot va començar un dia que vaig anar a l'Horta d'en Calderó o Escalé, a comprar planter per l'hort familiar, deu fer uns vint anys. Sempre observava que aquesta horta, tenia una bassa de pedra, per regar, situada a la part més alta de l'espai de cultiu, mentre que la caseta amb el pou, on antigament un animal feia girar una sínia per pujar-ne l'aigua, quedava molt separat i en un nivell notablement més baix. Les dues instal·lacions, estaven en desús, atès que ja havíem entrat a l'època dels aspersors i els tubs de reg.

Encuriós, vaig demanar-ne la raó a l'hortelà Benet Escalé, que em va explicar, que per aquell punt més elevat, just al costat de la bassa, hi passava una sèquia d'aigua, que des de La Guixa fins a Vic, regaba hortes i generava força per als diversos molins existents. Fou així, com vaig descobrir la sèquia del Marquès.

Apassionat pel relat, vaig seguir "in situ", el seu antic curs, eixut i en desús, des dels anys 60 del segle passat, per situar molts dels punts i infraestructures. Algunes parts, ja havien desaparegut, amb els canvis urbanístics de la ciutat, i per les comunicacions de l'actual c-17. La part més intrigant, era com aquesta sèquia, canviava de la riba dreta del Méder, baixant de La Guixa, cap a la riba Esquerra, per fer la seva entrada a Vic. Vaig entrevistar altres persones, de cases de pagès i hortes, per recollir més informació i detalls. Els relats, coincidien a parlar, d'un aqüeducte elevat, sobre el riu, que permetia aquest canvi de banda. Totes les explicacions, constituïen un acte de fe.

Aquest, però, es va convertir en una qüestió tangible, quan aquest any, coincidint amb el director del Museu del Ter, en una tertúlia a la televisió, fora de programa, em va dir, que el fons fotogràfic del manlleuenc Francesc Rierola, guardava imatges interessants sobre aquesta zona rural, situades a principis del s.XX.

Consultat el fons, vaig quedar agradablement sorprès. Rierola, havia immortalitzat amb la imatge, molts dels elements dels que jo tenia constància per les explicacions recollides. El moment emocionant, va ser quan vaig poder veure imatges de l'aqüeducte elevat, conegut com a Pont de Fusta.

Sobre la troballa, en vaig fer un petit article, a la Revista de Vic, d'aquest any 2017, per mostrar una infraestructura, que les noves generacions, no hem conegut, acompanyat de les imatges que amablement em va cedir el Museu.

Sense ànim d'extendre'm més, em reservo la resta d'explicacions, i descobriments, per exposar-les de viva veu i compartir-les, en el decurs de les properes jornades de Cultura Viva, d'enguany, a les quals participaré amb il·lusió i donant les gràcies per brindar-me aquesta ocasió. Per mi, serà tot un plaer.

A la pàgina següent fotografies relacionades amb la sèquia de la Guixa. Totes les fotografies són obra de Francesc Rierola i Masferrer i estan dipositades al Museu del Ter ja que la família Rierola i Riera en va fer donació a aquesta institució.

El molí de La Calvaria. L'ofici de moliner. La ruta dels molins del torrent de Riudeperes.**José Antonio Corral, Santi Ponce i Jacint Torrents. Xarxa de Patrimoni Rural. Ecomuseu del Blat**

El treball que presentem a V Jornada de la recerca etnològica a la Catalunya Central de 2017 ha consistit en inventariar, documentar i exposar els elements patrimonials del Molí de la Calvaria de Calldetenes i el seu entorn, amb l'objectiu de posar en valor el propi molí, i contribuir a la restitució de l'ofici de moliner i el procés d'elaboració de farines. El projecte forma part de les activitats dutes a terme per la XPREB.

La Xarxa de Patrimoni Rural Ecomuseu del Blat

Aquesta iniciativa de la Xarxa de Patrimoni Rural Ecomuseu del Blat forma part del conjunt d'activitats encaminades a la recuperació, l'estudi i la difusió del patrimoni rural que contribueixin a la dinamització del territori i a la identitat dels seus habitants (Ponce, 1999; Torrents, 2009; Ponce y Torrents, 2015). Per això considerem adequat el format d'ecomuseu.

Un ecomuseu és una manera dinàmica de les comunitats de preservar, interpretar i gestionar el seu patrimoni cultural per al desenvolupament sostenible. Un ecomuseu es fonamenta en un acord de la comunitat (Davis, 2008). El concepte d'ecomuseu sovint s'explica comparant-lo amb el museu tradicional, mitjançant fórmules: museu = edifici + col·leccions + experts + públic; ecomuseu = territori + patrimoni cultural + memòria col·lectiva + població.

La idea de la Xarxa de Patrimoni Rural Ecomuseu del Blat sorgí arran dels estudis de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC) del Mas el Colomer i de les col·leccions aplegades pel seu propietari, Joan Lleopart i Prat (Taradell, 1923-1999), pagès y etnògraf aficionat (Torrents, 2004). Recentment la XPREB s'ha constituït com associació sense ànim de lucre per iniciativa dels ajuntaments de Calldetenes, Folgueroles,

Malla, Santa Eulàlia de Riuprimer, Taradell i Tona. Està formada per les següents seus i entitats: Molí de la Calvaria de Calldetenes; Casa Museu Verdaguer, de Folgueroles; Mas El Colomer, Associació de Tonis, Alzinar de la Roca i Cabanya de la Roca, de Taradell; Museu del Pa i Camp de les Lloses, de Tona; l'Escola EFA Quintanes, de Les Masies de Voltregà; i la UVic-UCC de Vic (Corral, 2017).

La XPREB organitza tallers de restitució de feines de pagès, al Camp dels Ametllers del Mas el Colomer, seguint el calendari pagès: tallers de sembrar, herbejar, segar, garbejar, i batre el blat a l'era del Molí de la Calvaria. A més, l'Ecomuseu del Blat col·labora amb diverses entitats i dóna suport a iniciatives que també treballen per posar en valor el patrimoni rural, com ara la Fira de la Llabor de Roda de Ter, Osonament, el Consell de Museus d'Osona, entre moltes altres. Pel que fa a la recerca, la Xarxa localitza, inventaria i documenta col·leccions de patrimoni agrícola (Torrents, 2004).

El Molí de la Calvaria i la Ruta dels molins de Riudeperes

La Ruta dels Molins Fariners de Calldetenes, inaugurada el 1994, ha permès la recuperació d'un camí que voreja el torrent de Sant Martí i dels diferents elements hidràulics que abastien anys ha els sis molins que hi ha al llarg del seu recorregut fins a les Set Fonts de Sant Julià de Vilatorrada. Es tracta d'un camí amb poc desnivell, amb ponts i passos que permeten observar al llarg de gairebé 3 km tot un seguit de canals i recs, basses, rescloses, fonts, "cadiretes" i molins; tots ells elements d'arquitectura hidràulica que permetien aprofitar tot el cabal d'aigua del torrent.

Els molins que conformen la ruta són els del Pujol, a la part més baixa del torrent, la Frontera, Rosanes, la Calvaria, el Nadal i Alta-riba, estan situats al torrent de Riudeperes i pertanyen als municipis de Calldetenes i Sant Julià de Vilatorrada. Però n'hi havia hagut més. Hi ha documentació al menys dels desapareguts molins de Carreter, de Genovès, del mas Ponç i de Llió.

El molí de la Calvaria ha anat lligat sempre a la casa pairal del mateix nom, una de les més antigues i importants del terme. Per les traces de la resclosa, la seva antiguitat es remunta al segle XI per bé que la primera notícia documental que tenim és del 1236 quan Pere Calvaria i la seva dona Ferrera van prometre no separar el molí del mas. El molí va estar en funcionament des dels seus orígens fins al segle XIV, que per mor de la crisi iniciada amb les pestes, segurament fou abandonat i quedà malmès. L'any 1489 es restablí el seu funcionament de forma ininterrompuda fins l'any 1980, per bé que el segle XVIII i XIX part de la seva maquinària fou renovada i millorada.

Des d'aleshores, els seus propietaris, la família Albó, l'han convertit en un centre d'interpretació a partir de les col·leccions d'objectes aplegades vinculades als processos de molta i refinament de les farines, però també de l'elaboració del pa i del conreu del blat. A banda de les moles i la resta d'elements del molí i objectes propis de l'ofici, destaca la col·lecció de reproduccions d'enginyers on es repassen les tècniques de fer farina al llarg de la història, des de les primeres cultures neolítiques fins a l'actualitat. Annex al molí, on hi havia hagut les dependències de magatzem hi ha un forn de pa experimental regentat per Àngel Puigseslloses on s'elaboren pans fets amb farines i tècniques que combinen la tradició i la modernitat. La recerca etnogràfica amb treball de camp ha consistit en dur a terme l'Inventari i documentació de bens mobles i immobles del Molí de La Calvaria (Calldetenes), localitzant, inventariant i documentant 60 peces o espais que formen part de l'estructura de funcionament del molí.

Són interessants els ginys per captar l'aigua del torrent i conduir-la cap a la bassa, on baixant pel pou l'aigua a pressió fa moure el rodet, fa voltar les moles, i torna al torrent sortint pel carcabà. S'han inventariat també altres objectes mobles necessaris per el bon funcionament del molí i la producció de la farina.

Bibliografia

CORRAL, J.A. (2017): "El caso de Osona: Ecomuseo del Trigo". Dins G. Cànoves; A. Blanco-Romero; J.M. Prat; M. Villarino (eds.). *Turismo de Interior en España. Productos y dinámicas territoriales*. València: Publicacions de la Universitat de València.

DAVIS, P. (2008): "New museologies and the ecomuseum". Dins *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity* (B.J. Graham y P. Howard, eds.). Aldershot: Ashgate: 397-414.

PONCE, S. (1999): *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona: (segles XVIII-XX)*. Vic: Eumo.

PONCE, S. i TORRENTS, J. (2015): "L'Ecomuseu del Blat, xarxa de patrimoni rural de la Plana de Vic". *Plecs d'Història Local*, 156: 11-12.

TORRENTS, J. (2004): "L'Ecomuseu del Blat: un vell somni d'en Joan del Colomer". *Ausa*, 21 (153): 411-428.

TORRENTS, J. (2009): *Femer fa graner: feines i eines de pagès a la Plana de Vic del segle XX*. Barcelona: Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Generalitat de Catalunya.

Fotografia d'alguns dels elements relacionats amb la ruta dels molins. D'esquerra a dreta i de dalt a baix: resclosa; bassa; cabra i carcabà.

La tradició de les atxes de barballó a Taradell.

Eva Leucó i Laia Miralpeix. Grup de Recerca Local de Taradell.

El Grup de Recerca Local de Taradell (GRLT) va néixer l'any 2009 amb l'objectiu de donar a conèixer com era la vida quotidiana al nostre poble al darrer segle a partir de la recollida de testimonis, experiències i vivències dels seus protagonistes. El GRLT es coordina des de la Biblioteca Antoni Pladevall i Font i el formen un grup de persones interessades en la història local i en la preservació de la memòria oral, vinculades a la vida cultural de la població: historiadors, arxivers, mestres, periodistes i membres d'entitats culturals. Davant la necessitat de recollir els records i vivències dels taradellencs el Grup de Recerca Local elabora el projecte Fent Memòria: records i vivències de la vida quotidiana a Taradell, un projecte basat en la realització d'entrevistes a la gent més gran de la població i que té com a objectiu la creació d'un arxiu de la memòria oral que permeti recollir, preservar i difondre tots aquests testimonis. Durant el 2016 es va treballar sobre la tradició de les atxes de barballó al nostre poble i el 21 de gener de 2017 es va estrenar el documental *La tradició de les atxes de barballó a Taradell* en el marc de l'acte anual que organitza el GRLT per presentar la feina realitzada durant el darrer any.

La festa de Reis de Taradell que té com a element més singular la presència d'atxes de barballó que s'encenen per fer foc, llum i olor s'ha de contextualitzar en el conjunt de manifestacions festives de caràcter popular que se celebren de Nadal a Reis al llarg de tota la geografia catalana. Es tracta d'una tradició que ha passat de pares a fills, d'avis a néts, i que no s'ha vist superada per la comoditat del fanalet.

La tradició de les atxes de barballó és un reportatge de 38 minuts elaborat pel Grup de Recerca Local durant el 2016 que recull aquesta tradició tant arrelada al nostre poble. Per a fer possible aquest documental vam comptar amb el testimoni d'una vintena de veïns de Taradell, alguns d'ells

ja traspassats i que vam poder recuperar gràcies a les entrevistes que des del 2009 estem fent des del Grup de Recerca. Es tracta de Teresa Bigas, Josep Blanch, Concepció Bou, Felisa Carrera, Josep Codina, Jaume Miralpeix, Albert Molist, Ramon Montaña, Núria Oliver, Candi Peipoch, Carme Pratdesaba, Josep Puig, Magí Reig, Andreu Sañé, Dolors Sánchez, Teresa Serra, Nazari Serrat, Dolors Tarrats, Frederic Vila i Ramona Vilardell.

La Revista 'Taradell', l'Agrupament Rocaguinarda, a través del tríptic *La tradició de les atxes* que va editar als anys 80, i els Butlletins d'Informació Municipal de Taradell dels anys 1982 i 1983 així com el testimoni de diferents avis i àvies entrevistats pel Grup de Recerca Local de Taradell coincideixen en dir que la tradició de les atxes és centenària i ja es feia abans del 1900. Així mateix destaquen que es va començar a fer perquè anteriorment els carrers no estaven il·luminats. A Taradell i segons Salvador Solagran en el llibre *Els carrers de Taradell*, les primeres gestions per dotar la població d'electricitat no van començar fins a mitjans de l'any 1910.

Sigui com sigui, als nens i nenes de Taradell se'ls explicava que els si veïen la il·luminació de les seves atxes de barballó, els reis no s'oblidarien de deixar-los els regals a casa. El mateix passava a les cases de pagès dels afores del poble. La canalla sortia a cremar les atxes de barballó pels camins de carro propers o a les eres en una època on els Reis eren 'invisibles', és a dir, perquè encara no es personificava la figura dels Reis amb les cavalcades. Però en canvi, sempre hi ha hagut atxes: grans, petites, primers, gruixudes, esveltes o rabassudes. I ha qui explica que fer les atxes era una competició per veure qui la feia més gran i alta.

Segons la Revista 'Taradell', en l'article *Nadal i Reis a Taradell* de Josep Baucells, no va ser fins l'any 1924 quan, per primera vegada, els Reis es van fer visibles a Taradell. Des de llavors, primer amb cavall i després amb una cavalcada que ha anat de menys a més, cada 5 de gener, Melcior, Gaspar i Baltasar veuen amb els seus propis ulls com la gent els espera amb atxes de barballó, creant l'escenari perfecte per l'arribada dels Reis perquè, com apunta Manel Carrera, en el llibre *Calendari de Festes amb foc* "entre el fum, l'olor, el foc i les flames es crea una confusió màgica".

En l'audiovisual també es posa en context aquesta tradició dins les festes de foc a Catalunya, per això es va comptar amb la col·laboració de Manel Carrera, autor del llibre *Calendari de festes amb foc*, es parla del barballó i de com s'està perdent amb el biòleg Jordi Baucells i de quin és el procés per fer una atxa. Finalment es destaca com entitats, persones i les tres escoles de Taradell han treballat i treballen perquè aquest costum no es perdi. Es tracta dels tallers que Jaume Freixas, Rosa Codina i Ramon Montaña fan a les a l'escola Sant Genís i Santa Agnès, a Les Pinediques i a El Gurri després d'una iniciativa que va engegar fa nou anys la regidora d'Ensenyament, Rosa Papell Per a l'elaboració d'aquest reportatge també es va parlar amb exmembres i excaps de l'Agrupament Rocaguinarda, el CAU, com Joan Serra, Imma Cabanas, Gerard Paredes, Antònia Victòri i Jordi Freixas. L'audiovisual es complementa amb el testimoni de l'Andreu Sañé, un taradellenc que cada any fa un centenar d'atxes.

No es tracta d'un reportatge sobre la cavalcada ni la festa de Reis sinó sobre la tradició de les atxes i és el nostre granet de sorra perquè aquesta tradició, aquest ambient màgic que fa el foc, el fum i l'olor de les atxes segueixi durant molts anys més". El documental es complementa amb imatges de l'Arxiu fotogràfic de Taradell i també d'altres persones de Taradell que les han cedit per a l'ocasió, com Quim Barfull, Maria Godayol i Míriam Martínez.

Més informació: www.gruprecercataradell.cat

© Jordi Baucells Colomer, 2015

Fotografia anterior, atxes enceses per rebre els Reis. En aquesta pàgina: Rebuda dels Reis a Taradell amb atxes de barballó. A sota: Jaume Freixas i Rosa Codina ensenyant a fer una atxa de barballó als alumnes de l'escola Les Pinediques. Membres de l'Agrupament Rocaguinarda de Taradell collint barballó

Ca l'Esparter, patrimoni de Manlleu i projecte educatiu.

Pere Casas. Museu del Ter

MagneTer, un projecte MAGNET entre el Museu del Ter i l'Institut del Ter

El MAGNET és un tipus de programa educatiu originari dels Estats Units, que té per objectiu acompanyar els centres educatius d'alta complexitat en el desenvolupament d'un projecte educatiu en aliança amb una institució. Aquesta aliança ha de permetre al centre educatiu desenvolupar un projecte educatiu innovador i de qualitat, un projecte atractiu, que tingui magnetisme i que es converteixi en un projecte de referència en el seu territori, tant per les famílies com per la comunitat educativa. El programa està inspirat en les Magnet Schools dels Estats Units, que funcionen des dels anys setanta.

Les institucions que hi participen són institucions de referència i excel·lència en un camp de coneixement específic (ciència, tecnologia, art, comunicació audiovisual, etc.) que tenen un compromís educatiu amb la societat, i una gran capacitat de transferir innovació i coneixement.

En aquest marc dels projectes Magnet, fa un parell d'anys es va iniciar un projecte de col·laboració entre el Museu del Ter i l'Institut del Ter. Passat el primer any, el 28 de setembre de 2016, es va signar el conveni entre les dues institucions amb l'objectiu de generar complicitat en la preservació del patrimoni natural i cultural del Ter. Per tal d'assolir aquests objectes hi ha diverses iniciatives com el Biciter, la posada en valor de l'Arborètum o el RestauraTer que és el tema que ens ocupa.

El projecte RestauraTer

El projecte RestauraTer consisteix en la restauració d'objectes pertanyents a la col·lecció del Museu del Ter. Alumnes de l'Institut, juntament amb el seu professor i el monitoratge dels tècnics del Museu del Ter, afronten la restauració d'algunes de les peces seleccionades. Aquest projecte es va iniciar el curs 2015-2016 on es van restaurar tres objectes: una cadira, un jou i una màquina de trinxar carn.

En el curs passat, és a dir, el 2016-2017, un altre grup d'alumnes de l'Institut del Ter varen participar en aquest projecte, on es va incorporar una vessant més de recerca. Durant tot el curs es van submergir en un treball intensiu de recuperació, conservació i contextualització dels objectes procedents d'una donació que va rebre el Museu del Ter: els objectes de ca l'Esparter de Manlleu. El projecte va finalitzar amb una exposició que ha ajudat a la difusió tant del projecte, com d'aquest patrimoni manlleuenc.

Ca l'Esparter, patrimoni de Manlleu

. La donació

El 10 de maig de 2016, els descendents de ca l'Esparter, i propietaris de l'immoble on hi havia hagut l'esparteria des de la dècada de 1930, es van posar en contacte amb el Museu per oferir alguns dels objectes de "ca l'Esparter". La família havia arribat a un acord per vendre l'edifici i tenien la voluntat de donar part del fons al Museu. Tal i com es fa habitualment, els tècnics del Museu van valorar l'ofertament, i en aquesta ocasió es va decidir acceptar la donació.

En total un conjunt de 53 objectes relacionats amb el món de l'esparter. Va ser llavors, quan es va pensar que en el marc del projecte RestauraTer es podria treballar, conjuntament amb els alumnes de l'Institut del Ter, aquest fons.

. Recerca

Des del Museu del Ter, i d'acord amb l'Institut del Ter, es va valorar com fons prou rellevant, complet i "coherent" per poder anar més enllà de la restauració, i ampliar-ho amb temes de recerca. Els estudiants, sempre guiats pel professorat i amb el suport dels tècnics del Museu varen fer una "recerca bàsica" sobre aquesta esparteria de Manlleu.

La recerca va consistir en consultes a l'arxiu municipal de Manlleu (bàsicament matrícules industrials i padrons municipals), una breu contextualització amb el fons local de la biblioteca i entrevistes amb els descendents, així com artesans especialistes en l'espart i altres fibres naturals.

. Restauració, inventari i catalogació del fons de ca l'Esparter

A banda de la recerca, el projecte també ha comportat la restauració dels objectes que presentaven un estat de conservació més precari, i que havien de formar part de la futura exposició. Per últim, també s'ha realitzat un inventari i catalogació del conjunt de les peces, en aquesta ocasió a càrrec dels tècnics del Museu, però que s'ha explicat i treballat de manera conjunta amb els alumnes. Totes les peces, s'han integrat al Museumplus, que és el programa informàtic que el Museu del Ter utilitza per gestionar les seves col·leccions.

. L'exposició

A les acaballes del curs 2016/17, concretament el dia 7 de juny de 2017, es va inaugurar l'exposició: Ca l'Esparter, patrimoni de Manlleu i projecte educatiu. L'exposició mostrava una dotzena d'objectes restaurats pels alumnes, una breu descripció dels mateixos, així com un parell d'audiovisuals que recollien el testimoni dels artesans que explicaven el treball de les fibres naturals, així com de l'edifici situat al carrer del Pont nº 30 de Manlleu. La mostra vol posar en valor l'activitat artesana i comercial de Manlleu, així com la tasca realitzada pels alumnes de l'Institut del Ter.

A la pàgina següent i de dalt a baix i esquerra a dreta: objectes localitzats a ca l'Esparter en el moment que la família va fer oferiment al Museu del Ter; Quico Ureña fent una demostració amb cànem; Alumnes en el procés de restauració i exposició que va tenir lloc al Museu del Ter.

